

Опара Н.М., кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Тот заслужит благодарность человечества,
кто сумеет вырастить два колоса там,
где сейчас растёт один

Джонатан Свифт

Агропромисловий комплекс (АПК) – сукупність економічно взаємопов'язаних галузей, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції, її промисловій переробці, зберіганні та реалізації, а також, галузей, що забезпечують сільське господарство і переробку промисловість засобами виробництва. Термін почали використовувати з середини 70-х років.

Формування АПК історично викликано науково-технічною революцією, проникненням її досягнень у сільське господарство, посиленням зв'язків сільського господарства з промисловістю.

Основу будь-якого АПК будь-якої країни становить земельний фонд. В Україні станом на 1.01.2017 року земельний фонд становив 60,3 мільйони гектарів (що становить 6% території Європи). Площа сільськогосподарських угідь склала 19% загальноєвропейських площ, а площа ріллі – 27%.

Площа сільськогосподарських земель в країні – 42,7 мільйони гектарів (що становить 70% площі всієї країни), або площа Германії і країн Бенілюксу. Площа ріллі – 32,5 мільйони гектарів (78,4% всіх сільськогосподарських угідь). Наша країна має найвищий показник площі сільськогосподарських угідь на душу населення серед Європейських країн – 0,9 га (середньоєвропейський – 0,44) , а площа ріллі на душу населення – 0,7 (середньоєвропейський – 0,25). Площа чорноземів в Україні – 15,6-17,4 мільйони гектарів (що становить 80%

світових запасів). Показники розораності територій становить більше 54% (в розвинених країнах Європи не більше 35%).

На території країни 1,1 мільйон гектарів деградованих, малопродуктивних і техногеннозабруднених земель, що підлягають консервації; 143,4 тисячі гектарів – вимагають рекультивації; 31,56 тисяч – малопродуктивні угіддя. В державній власності знаходиться 10,4 мільйонів га (3,2 мільйони га – в постійному користуванні, 2,5 мільйонів га – в запасі, інші – в оренді).

У зв'язку з оголошенням Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) глобальної пандемії COVID-19, на жаль, проблеми АПК України збільшилися і ускладнилися. Серед основних на даний час вийшла проблема розриву «логістичних ланцюгів» - «виробник – постачальник – споживач». Це призвело до неможливості реалізації ранньої тепличної городини. Адже 80% агропродовольства в Україні реалізується через мережу ринків. А серед основних проблем сучасного АПК України можна виділити наступні:

1. Проблема забезпечення населення країни якісними, вітчизняними продуктами харчування.
2. Значне скорочення обсягів виробництва, посівних площ, поголів'я худоби.
3. Підсилення інфляційних процесів.
4. Здорожчання кредитних ресурсів.
5. Зниження покувної спроможності споживачів сільськогосподарської продукції.
6. Незадовільний стан сільськогосподарських земель.
7. Нерозвиненість аграрних ринків, відсутність необхідної системи регулювання.
8. Скорочення державного фінансування.

Основою продовольчої безпеки країни є ефективне функціонування АПК (виробництво, переробка і доведення сільськогосподарської продукції до споживача). Важлива умова рішення проблеми забезпечення населення продовольством – збалансований розвиток усіх ланок АПК України.

В першу чергу треба звернути увагу на сільську місцевість – місце функціонування усього АПК. Адже проблеми даної місцевості не є суцільно соціальними, вони мають негативний вплив на економіку аграрного виробництва (мала кількість установ освіти, охорони здоров'я, культури, недостатня кількість робочих кадрів у даній місцевості, низька заробітна плата, що призводить до міграції, особливо молоді у міста, процесу старіння населення і вимирання українського села).

З часів незалежності (з 1991 року) по теперішній час з мапи України зник 641 населений пункт у сільській місцевості (611 сіл, 40 селищ). Населені пункти у сільській місцевості забезпечені лікарнями на 60%, дитячими садками – на 30%, школами на 50%. Питома вага будинків з централізованим опаленням і каналізацією становить 25%, водогоном – 30%, газифікованих – 20%. Середній сукупний дохід на душу населення 85% сільських мешканців не досягає рівня прожиткового мінімуму. Частина заробітної плати в сукупному доході сільських родин не більше 20%. Причина міграції населення з сільської місцевості – відсутність інших джерел доходу, окрім сільськогосподарської діяльності. Скорочення інвестицій в АПК країни призводить до «технічної деградації» виробництва.

Критичний розмір зношеності основних виробничих фондів. На сьогоднішній день знос тракторів становить – 70%, комбайнів – до 90%. Техніка, що є в наявності складає менше половини від потреби. На жаль, втрачається авторитет аграрної науки, незатребуваність виробництва науково-технічної продукції, суттєво сповільнилися темпи науково-технічного прогресу в галузях АПК.

В країні спостерігається значна деформація цінових пропорцій. Ціни на сільськогосподарську продукцію, яка реалізується непорівнянні з цінами на сільськогосподарську техніку, паливо-мастильні матеріали (ПММ), добрива, комбікорми, засоби захисту рослин. Негативною тенденцією є скупка сировини у виробників по монополюно низьким цінам і накручування її ще до стадії переробки або реалізації.

Низькою залишається ефективність сільськогосподарських підприємств. На даний час більш ніж 50% - збиткові. На 1 га сільгоспугідь у 2014 році вкладалося 500-100 гривень при мінімальній потребі в 1 тисячу гривень.

Хронічно збитковим залишається тваринництво, грошові надходження від реалізації продукції покривають затрати на 60%. За даними статистики поголів'я основних сільськогосподарських тварин в Україні на 1.01.2020 року становило:

- Велика рогата худоба (ВРХ) – 3,1 мільйони (з них корів – 1,8 мільйони). У приватному секторі утримується – 68%, на підприємствах – 33%. Зниження в порівнянні з 2016 роком – ВРХ – на 16% (корови на 16%).
- Свині – 5,7 мільйони. У приватному секторі утримується 42%, на підприємствах – 58%. Зниження в порівнянні з 2016 роком на 19%.
- Вівці та кози – 1,2 мільйони. Зниження в порівнянні з 2016 роком на 9%.
- Птиця. У приватному секторі утримується 42%, на підприємствах – 58%. Кількість поголів'я порівняно з 2016 роком збільшилася на 8%.

З початку 90-х років до даного часу поголів'я худоби усіх видів знизилося на 70%.

Нераціонально використовуються земельні ресурси, що веде до зниження урожайності. Зміни структури посівних площ (знижуються площі під кормовими культурами і збільшуються під технічними – льон-довгунець, соя, рапс, соняшник, цукровий буряк). Показники врожайності основних видів вирощуваних культур нижче аналогічних показників в розвинених країнах (до яких за загальноприйнятою класифікацією відносять і Україну).

Виробництво валової продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь в 7 разів менше середнього по країнам ЄС. Деградація продуктивних земель несе безпосередню загрозу не лише продовольчій, але і національній безпеці. Втрачається гумус через ерозію ґрунтів, антропогенне навантаження на землю. Площі кислих ґрунтів збільшились на 30%. Приблизно 90% орних земель України охоплено процесами деградації.

В країні дуже гострий дефіцит фінансових ресурсів – потреба сільськогосподарських виробників в довготривалих кредитах становить не більше 2%, ставки доходять до більше 30% річних. Прямі іноземні інвестиції у сільське господарство становлять не більше 3% від загального їх обсягу в країну. Причому вони стосуються лише високотехнологічних галузей (виробництво соків, неочищеної олії, переробка птиці). Малопривабливими залишаються підприємства з переробки етилового спирту, консервованих овочів і фруктів, цукру, рибної продукції, випуску дієтичних продуктів.

Знизилося середнє споживання на душу населення основних продуктів харчування до загрозливого для здоров'я медичного рівня. Менше половини медично обґрунтованих нормативів особливо продуктів тваринництва (від європейського рівня в 2 рази, фруктів у 3 рази). Недоспоживання основних продуктів харчування погано відбивається на розумовому і фізичному здоров'ї нації. Затрати на харчування становлять більше половини від загальної суми витрат населення.

Основною стратегією розвитку АПК України повинна стати наступна, що включатиме слідуючі основні напрямки:

1. Оптимізація землекористування.
2. Створення земельного ринку.
3. Розвиток інфраструктури села.
4. Підвищення добробуту сільського населення.
5. Технічне оновлення сільськогосподарської галузі.
6. Контроль з боку держави за ціноутворенням в інтересах сільгоспвиробників.
7. Формування багатокомпонентної системи доступних кредитів.

Без розвиненого сільського господарства і прогресу АПК – не можливе підвищення добробуту суспільства і позитивний розвиток економіки. Рішення проблем – це комплексна підтримка з боку держави, так як функціонування даного сектора економіки спрямовано на рішення важливих соціально-економічних задач по забезпеченню продовольчої безпеки країни.

Однією з тенденцій розвитку АПК є розвиток власної наукової бази і технологічної галузі. Необхідно створення власної бази кваліфікованих кадрів. На сьогодні в країні функціонує 15 вищих аграрних навчальних закладів. Велику роль відіграють дослідження в галузі ведення сільського господарства, селекції нових видів тварин і рослин, стійких до хвороб, що мають високі продуктивні якості. В нашій країні більше половини валової сільськогосподарської продукції випускається в особистих (підсобних) господарствах. А вони, на жаль, знаходяться на низькому рівні суспільної організації виробництва. Абсолютна більшість людей, що отримали право власності на землю, особи передпенсійного і пенсійного віку, або спадкоємці, що мешкають у містах і очікують можливості продати свої паї.

Необхідний дієвий контроль з боку держави за цінами на ресурси, що реалізуються сільськогосподарськими виробниками, на саму сільськогосподарську продукцію; перепони монополізму і сприяння розвитку здорової конкуренції.

Важливим є підвищення продуктивності в рослинництві за допомогою інтенсифікації, переважно за рахунок внесення органічних добрив. Необхідно підвищувати конкурентоспроможність вітчизняних сільгоспвиробників, довівши їх показники до 90-95 %.

Позитивним моментом є темпи зростання органічного виробництва (в 5,4 раз вище, ніж у країнах Європи і в 5 разів вище ніж у світі). Площі зернових становлять 45,4% загальних площ органічних угідь. Наша країна займає 20 місце у світі за площею органічних сільгоспугідь. Як приклад, відома на всю країну і світ ПП «Агроекологія», Шишацького району, Полтавської області, де вже понад 40 років з турботою і відповідально відносяться до землі.

Список використаних джерел

1. Шпичак А.М. *Экономические проблемы АПК Украины в условиях формирования рыночных отношений* //Вестник аграрной науки. – 1997, №5.
2. Прэйгер Д. *Сельское хозяйство Украины: вчера, сегодня, завтра*// Экономика Украины. 1993. № 12.
3. Саблук П. *Агропромышленный комплекс: проблемы развития*// Правительственный курьер. №190, 19 декабря 1995.
4. URL: [//http://www.minagro.kiev.ua](http://www.minagro.kiev.ua)
5. URL: [//http://www.Ru.wskspedia.org](http://www.Ru.wskspedia.org)